

Gregori Civera y Jorge Ribalta

Febre de la matèria. Apropaments al Dispensari Antituberculós del Raval, Barcelona

20.3 > 24.5.25

àngels barcelona. C. Pintor Fortuny, 27

“Què era, doncs, la vida? Era calor, calor produïda per un fenomen sense substància pròpia que conservava la forma: era una febre de la matèria que acompanyava el procés de la descomposició i la recomposició incessant de molècules...”.

Thomas Mann, *La muntanya màgica*, 1924.

El Dispensari Antituberculós (Sert-Subirana-Torres Clavé, 1933-37) és un edifici emblemàtic de l'avantguarda funcionalista a Barcelona, amb Josep Lluís Sert (1901-1983) com el seu principal impulsor local. És també una de les realitzacions programàtiques del GATEPAC i símbol de les polítiques sanitàries progressistes de l'era de la República. I és, a més, la primera intervenció urbanística en la regeneració del Raval, segons els principis de l'higienisme racionalista. El 1932, la revista AC, del GATEPAC, havia dedicat un número al barri en què es denunciava la seva insalubritat i l'endèmica condició de baixos fons de Barcelona, una mena de malaltia crònica en el teixit de l'antiga ciutat. Retrospectivament, es pot identificar en aquest edifici la posada en marxa d'un llarg procés de reforma del Raval que serà determinant sobretot a partir dels anys 1980 i del qual l'impuls regenerador o “curatiu” encara persisteix avui dia.

Amb el declivi de la incidència de la tuberculosi a partir dels anys 1950, l'ús de l'edifici es va anar orientant cap a les funcions d'ambulatori. Als anys 1980 el dispensari es va integrar a la nova xarxa de centres sanitaris de l'administració catalana. Representava un llegat històric de progrés que adquiria un nou valor després de la dictadura de Franco dins el context de la “reconstrucció de Barcelona” (Oriol Bohigas, 1985).

El 1982, es va realitzar una primera reforma en la qual va intervenir el mateix Sert, que havia tornat dels Estats Units en la dècada anterior i que moriria l'any següent. El seu arquitecte col·laborador va ser Mario Corea, que també va formar part de l'equip que es va encarregar de la rehabilitació posterior, entre 1990 i 1993 (arquitectes Corea-Gallardo-Mannino). L'objectiu d'aquella intervenció era adaptar-lo a les funcions de Centre d'Assistència Primària, que l'edifici compleix des de llavors: el CAP Raval Nord o CAP Dr. Lluís Sayé, reanomenat així en homenatge al cèlebre tisiòleg barcelonès.

Aquella rehabilitació era part del pla “Del Liceu al Seminari” (Clotet/Tusquets/Bassó, 1981), un conjunt d'actuacions urbanístiques que determinaria l'evolució del Raval cap a una zona de nova centralitat, on les institucions culturals serien instruments de regeneració urbana. El pla tenia el seu centre al gran pol constituït pel CCCB i el MACBA, erigit en l'emplaçament de l'antiga Casa de la Caritat. El moment culminant de la reforma va tenir lloc en el context de les operacions urbanístiques dels Jocs Olímpics de 1992.

El 1993, Gregori Civera, llavors un jove fotògraf acabat de graduar, va realitzar algunes fotografies del Dispensari Antituberculós per a la monografia que estava realitzant Antonio Pizza (Colegio de Arquitectos de Almería, 1993), coincidint amb el final de la rehabilitació. Civera també va fer en aquell temps el seguiment de les obres de construcció del MACBA, que van finalitzar el 1995.

Dues dècades més tard, cap al 2016, es van dur a terme obres menors de manteniment a l'edifici. En aquell moment, Jorge Ribalta va estar fotografiant-ho. El seu interès formava part d'una sèrie de projectes sobre l'evolució urbanística de la ciutat, iniciats el 2005, una representació crítica de la situació de Barcelona en l'era posterior al Fòrum 2004, un esdeveniment que l'artista ha interpretat com el final simbòlic de la Barcelona de Cerdà. Varies de les seves sèries estan realitzades al Raval. La seva sèrie sobre el Dispensari Antituberculós (2015-17) és una reflexió sobre l'origen de l'arquitectura moderna i la seva relació amb les lògiques d'higienització. Està influït en part pel treball de Beatriz Colomina, que argumenta que la lluita contra la tuberculosi va ser determinant en la forma i ideologia de l'arquitectura moderna, en tant que dona lloc a la cerca de llum i ventilació en els edificis com a idea rectora (Colomina, *Arquitectura de rajos X*, 2019). La modernitat dóna forma a un concepte de salut i de moral: el triomf del bé sobre el mal.

Civera va començar a fotografiar l'Antituberculós el 2024. El seu interès està determinat pel previsible canvi d'ús futur de l'edifici i s'emmarca en un seguiment més ampli de la reforma de l'entorn de la plaça dels Àngels, iniciada a finals de 2024 i que es perllongarà fins al 2027. Aquesta operació continua i possiblement culminarà el pla "Del Liceu al Seminari".

L'aspiració a representar aspectes de l'actual conjuntura històrica de Barcelona, la tensió entre el que s'acaba i el que està a punt de començar, és el que reuneix a Civera i Ribalta en aquesta observació del Dispensari Antituberculós. La seva confluència ha estat en gran manera casual. Han fotografiat respectivament l'edifici en diferents moments i completament al marge l'un de l'altre. Tot i que la lògica dels seus respectius enfocaments és molt diferent, ambdós coincideixen en una fotografia fidel a la materialitat i la vida pública de l'edifici, lluny de les imatges idealitzades que dominen les representacions de l'arquitectura.

Gregori Civera (A Coruña, 1971) és especialista en fotografia arquitectònica i editorial. En la seva feina destaca el seguiment de la nova arquitectura emblemàtica a la Barcelona posterior al Fòrum de les Cultures 2004. Entre 2013 i 2014, va fer un reportatge per a la revista italiana "Ottagono" sobre els nous edificis d'autors internacionals que sorgien en zones de nova centralitat de l'àrea metropolitana de Barcelona. És el fotògraf de l'estudi Ricardo Bofill des de fa més de dues dècades. Gregori Civera ha format part de l'exposició: *Una ciutat desconeguda sota la boira*. Noves imatges de la Barcelona dels barris, comissariada per Jorge Ribalta per al MACBA, Barcelona, i que forma part del Pla de Barris 2021-2024. Entre els artistes que formen part de l'exposició destaquem: Jeff Wall, Martha Rosler, Manolo Laguillo, Pedro G. Romero o Mabel Palacín.

Jorge Ribalta (Barcelona, 1963) busca inserir-se en la tradició del documental reinventat, que desmunta i abandona el mite modern de la fotografia com a mitjà transparent i llenguatge universal, i fa evident la seva inserció dins de les relacions de poder. L'objectiu de la seva feina és produir una representació del treball en el camp on ell opera, és a dir, el camp de les institucions culturals. És Premi Nacional de Fotografia 2024. Recentment, destaquen les seves exposicions: *Tot és veritat. Ficcio i documents* a la Fundació Mapfre i al Museu de la Universitat de Navarra (2021-2022) i a la Fundació Botín, on va mostrar el projecte *Variacions Güell* (2023). També ha exposat en institucions com el Württembergischer Kunstverein, MOMA, Palais de Tokyo, Fundació La Caixa, MACBA, Museu Reina Sofia o a la Biennial de Fotografia de Rotterdam, entre d'altres. Amb un llarg recorregut com a comissari de fotografia, el 2024 ha dut a terme per al MACBA i el Pla de Barris l'exposició *Una ciutat desconeguda sota la boira. Noves imatges de la Barcelona dels barris*.
